

Az ember természetesen ezt a modern rabszolgaságot sem a kommunizmustól, sem a kapitalizmustól nem fogadja el. Lázadása a kommunizmus ellen még ésszerű és forradalomszerű. A kapitalizmus konzumvilága azonban oly evidens minden épeszű ember számára, hogy ellene lázadni abszurdumnak látszik. Jólét és önérdek-ellenes, reakciós, a társadalom haladását lassító, infláció- és munkanélküliség-gerjesztő. A lázadó, az eddigi minták szerint, vagy önkéntesen nyomorba vonul, vagy kommunista lesz.

Deviáns ma mindenki, aki az élet fönmaradását lehetővé tévő törvények hatálya alá helyezkedik.

Czakó Gábor cikkét – mely szerint az erkölcs egyetlen lehetséges alapja "... hogy mindenütt Isten a létezés csúcsa, belőle forrásozik jog és erkölcs!!!" azzal a megjegyzéssel közöljük, hogy várjuk Olvasóink hozzászólásait.

CZAKÓ GÁBOR

LEVÉL A "LIGET"-BŐL

Nagyon kérlek

Nemrégiben egy Hófehérke-történetet adaptáló színházi előadásra néhány mozgássérült gyereket is elvittek a Pethő – Intézetből. Az előadás után egy járóképtelen ötéves kislány nagyon kérte, hogy beszélhessen a gonosz mostohával. Bevitték hát az öltözőbe, s ő égő füllel megkérdezte: "te meg akartad mérgezni Hófehérkét?" A színésznő mondott pár megnyugtató szót, hogy csak a szerep szerint, játékból, de a kislány makacsul és komolyan folytatta: "Nagyon kérlek, többet ilyet ne csináljál."

Sokszor gondolok erre a történetre, mert a legmélyebb lelki rokonság köt ehhez a béna kislányhoz. Mióta eszemet tudom, hajt a kényszer, a vágy, hogy megmondjam a gonosz mostohának – s a többi méregkeverőnek: ne tegye. S úgy tűnik, ha az ember keserűen, sok-sok tapasztalat után világosan látja, hogy a "megoldás", bármily szépen és határozottan is hangozzék, teljesen eredménytelen, nos, a kényszer és a vágy nem csillapul. Meg kell mondani. Nem célból, hanem mert kell. És persze nemcsak a gonoszoknak. Sőt. Mondani, kapcsolatot keresni, használni – ahogy a múlt század nagy reformerei hitték.

Mennyit küszködtünk évtizedeken keresztül, hogy a "megmondás" feltételeit megteremtsük. Könyveket írtam – tankönyvet is! –, folyóiratot akartam szerkeszteni, műhelyt, szellemi közösséget fenntartani – és alig lehetett valamicske fórumot kicsikarni. Harcolni kellett azért, hogy harcolhassunk, hogy szólhassunk, mondhassuk, amit kell.

Mióta megjelenik a Liget folyóirat, megjelennek a Liget-könyvek, a fuldokló sóvárgás, a mondás-kényszer módosult. Megírom, megírjuk, összeszerkesztjük – egy folyóiratban nem csupán egymás mellé sorakoznak a "mondások", de erősítik, sokszorozzák egymást. Csodálatos műhelyben alkotni. Csakhogy a "megmondás" lehetősége mintha most is csonka lenne. Kinek, kiknek mondjuk? El tudunk-e jutni a többi emberhez? Igen, valamelyest eljutunk. A visszajelzések bőségesen jönnek, de olyan ez, mint a szeretet: semmi sem elég belőle, az egészséges személyiség telhetetlenül adna és kapni szeretne. Még és még.

A Liget legutóbbi, téli száma egy hónappal előbb elkészült a nyomdában. Mekkora öröm! Hiszen számról számrá hajtának az idők, hogy kézbe vehessük már az újat, s ugyanakkor hűtjük is magunkat: élvezd a jelent, lubickolj a "van"-ban. Aki folyvást rohan, vagy ellenkezően, mindig a múltba kívánczik, elmulasztja, hogy éljen. De ettől a tudástól a gyermeki türelmetlenség, a sürgetés éppúgy nem szelődül, mint a tapasztalattól a szólási vágy.

Megjelent hát jókor a téli Liget, s benne a szívünknek különösen kedves Mario Benedetti-írás például. A kultúra szegénysége és a szegénység kultúrája között tesz különbséget a kortárs uruguayi író, aki a diktatúra 12 éve alatt emigrációba kényszerült. Mennyi hasonlóság a mi történelmünk és a latin-amerikai országoké között! Mennyi közös gond, hasonlóan torz jelenség! Azt gondolhatnánk, figyelniük érdemes egymásra, közösen kellene keresni valami jobb, járhatóbb utat. Saját utat. Olyat, amelyik nem az úgynevezett fejlett társadalmak majmolása. "A szegénység kultúrájára leselkedő legnagyobb veszély mindenképpen az – írja Benedetti –, hogy előbb vagy utóbb a kultúra szegénységévé válik. Sosem felejttem el a megdöbbenést, amikor Panamában, a csatorna mellett láttam, hogy a kuna indiánok csodálatos mola-terítői hogyan alkalmazkodnak az észak-amerikai turisták és katonák standard ízléséhez: azok a szimbólumok és jelek... melyek a színvilág, forma és arányok páratlan kibontakozásával egyedi bájjal ruházta fel őket, olyan sematikus szövegekké változnak, mint a Merry Christmas és a Happy New Year." Mennyire aktuális, a szó szoros értelmében húsba vágó egy másik, ehhez kapcsolódó megjegyzése: "a szegénység kultúrája szinte csak a védtelen társadalmak kiváltsága. Ezzel szemben a kultúra szegénysége bármilyen típusú társadalomban létezhet, még a leggazdagabban és a legfényűzőbben is... A szegénység sokkal magasabb rendű lendületet és termékenységet produkálhat, mint a pusztán racionális megoldási kísérletek. Ugyanakkor önfelszabadító ereje van, mint annak, aki kihúzza magát a kútból, a tudatlanságból vagy a szorongásból. A szegénység kultúrája az emberi lény egyik megváltási formája. A kultúra szegénysége azonban teljes vereség, hajótörés, a stílussá formált gátlás."

Itt van aztán a folyóirat terjedelmileg is kiemelkedő darabja, Lányi András Görgey-esszéje, amelyben a múlt századi események, alakok oly érzékletesen jelennek meg, minden annyira maivá válik. Lányi merőben új szemlélettel festi meg Görgey egyéniségét; szenvedélyes és tárgyyszerű, sok izgalmas dokumentumot használó érvelése számomra meggyőző – bizonyára lesznek, akiknek inkább irritáló. De lesznek-e? Ez ma a legfőbb kérdés. Akadnak-e olyan tanárok, könyvtárosok, olyan értelmiségiek, akik az egzisztenciális gondok mellett ma is elemien fontosnak tartják, hogy legalább saját szakmájuk tényeit újra- és újra megvizsgálják, hogy odafigyeljenek mások véleményére, elolvassanak új műveket, kérdezzenek, vitatkozzanak, hogy érdeklődjenek, hogy az író alkotótársai legyenek így? Egy történészprofesszor azt mondta, ezt a Görgey-tanulmányt minden történésznek ismerni kellene, én meg óriási erővel éreztem a béna kislány kényszerét. A torkomat szorongatja. Ég a fülem. El kellene juttatnom. Meg kellene mondanom, hogy ezt ismerniük kell. Történészeknek – és persze nemcsak a szakma művelőinek, hiszen a történelem mindannyiunk élete.

Eljuttatni. Megismertetni. De hogyan?